

Tatjana Greif

Favorizirana nestrpnost

Poroči se, kdor se more! Ur. Tomaž Trplan, Sabina Autor, Roman Kuhar.

Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 3. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2004, 181 str.

Razrez nestrpnosti v aktualnem družbenozgodovinskem trenutku v Sloveniji začenja **Srečo Dragoš** z vprašanjem islamofobije. Konflikt postavlja v okvir pomanjkanja multikulturne izkušnje; multikulturalnost nikoli ni bila slovenska izkušnja, zato se doje ma kot neposredna grožnja narodni identiteti (str. 12). Z analizo kronologije prizadevanj islamske skupnosti v Sloveniji za izgradnjo verskega središča, ki segajo že v 60. leta, prikaže stopnjevanje od latentne ksenofobije do manifestne islamofobije. Eksplicitno nasprotovanje džamiji je nastalo v centrih političnega odločanja, od koder se je preneslo v javnost. Ob sovražni agitaciji političnih strank desnega bloka (SDS, Nsi, SLS in SNS) in RKC se situacija zaostri do te mere, da se nestrpnost v zahtevi po referendumu institucionalizira. V tem kontekstu so opozorila, da *“uživanje človekovih pravic ne more biti odvisno od referendumskega izida”* (Hanžek, Gil-Robles), popolnoma brezpredmetna. Občutenja sovraštva do islamske kulture in religije so vseskozi kanalizirana kot sredstvo politične mobilizacije konzervativnih politik. Javno mnenje v Sloveniji nagrajuje tiste politične akterje, ki razpihujejo ksenofobno politiko in kaznujejo njim nasprotne stranke. Tovrstne okoliščine jasno razkrivajo cilje v ozadju politične propagandne ofenzive.

Roman Kuhar obravnava posege RKC v polje politike do homoseksualnosti s stališči Franca Rodeta, Ivana Štuheca in Andreja Pozniča. Odnos RKC do legalizacije istospolnih zvez odmeva v stališču parlamentarnih strank (npr. NSi, SDS). Če se je RKC v 90. letih javno opredelila do vprašanja homoseksualnosti le enkrat (v zvezi z duhovniškim škandalom), se je začela po letu 2000 aktivno zavzemati proti pravicam istospolno usmerjenih. Avtor razbira razliko med Rodetovim slepim pristajanjem na Ratzingerjeva navodila, medtem ko naj bi druga dva teologa gledala na vprašanje legalizacije istospolnih zvez nekoliko bolj “liberalno”. Rode potiska homoseksualnost v zasebno sfero in jo s tem depolitizira, diskvalificira jo tako, da ji odvzame potencial družine, nadaljevanje rodu in nacionalni pomen. Štuhec in Poznič navidez dopuščata možnost legalizacije zvez, vendar se zavzemata za francoski model, ki reducira partnersko skupnost zgolj na ureditev premoženjskih razmerij. S tem dejansko ne zavzemata nasprotne pozicije Vatikanu (str. 46), temveč z argumenti, da gre za *“defekt narave”*, popolnoma razvrednotita homoseksualce. Uporabita prikrito, širši javnosti všečno metodo populističnega podpihovanja. Njun princip ni, kot meni Kuhar, liberalnejši od Rodeta, saj le-ta s taktiko neposrednega napada doseže le najmilitantnejši del javnosti, medtem ko navidezno zmerna stališča Štuheca in Pozniča prej naletijo na večinski konsenz.

Borut Mekina dokazuje, kako so izbrisani tarča ciljne nestrpnosti politikov desne usmeritve, med katerimi statistično izmerjeno vodita Janša (SDS) in Peče (SNS) (str. 58–59). Nosilci parlamentarnega ekstremizma so prispevali k temu (podobno kot v primeru džamije), da se je napad na človekove pravice izbrisanih z nivoja

državne in lokalne oblasti prestavil na ulice in prevzel obliko referendumskih zahtev, ki jih ni ustavila niti presoja Ustavnega sodišča. Bistveno vlogo razpečevalca sovražnosti so odigrali množični mediji. Tudi tukaj, kot tudi pri vprašanju džamije, ni zaleglo posredovanje varuha človekovih pravic. Še več, predsednik države Drnovšek je Hanžkovo intervencijo diskvalificiral, tudi predsednik državnega zbora Pahor je z navidezno nevtralno držo podpiral gonjo proti izbrisanim. Mekina ovrže paradni argument desnice o izbrisanih kot pripadnikih JLA, ki so hoteli preprečiti slovensko osamosvojitve, tudi s številčno primerjavo: izmed 18.000 izbranih je, po uradni evidenci, po kazenski zakonodaji spornih oseb samo 30. Motivacija desnih strank je nacionalizem, "čista država" vseh Slovencev in Slovencev namesto vseh državljanov in državljanek. Ker vladajoča stran ni bila sposobna ukrepati in je zatorej odgovorna za kolaps, avtor postavi vmesno sklepno vprašanje: državni tožilec bi bil dolžan sprožiti preiskavo o odgovornosti.

Nestrpnost do Romov, eno od največjih žarišč negativnih strasti, se izraža v ekscesnih situacijah na mejah med naselji Romov in lokalnega prebivalstva. **Brankica Petkovič** trdi, da k temu pripomore državna kategorizacija Romov kot etnične, ne narodnostne manjšine, s tem pa se generira drugorazrednost te manjšine, ki je okrepljena še z birokratsko delitvijo na avtohtone in neavtohtone Rome. Tako Maribor, mesto z največ Romi, zaradi sistemskih defektov (pomankljiv zakon o lokalni samoupravi) nima romskega svetnika. Še spornejše so oblike izključevanja v političnih strankah: Jelinčičev predlog, da se Romom odvzame zakonska zaščita, oviranje delovanja romskih svetnikov v lokalnih okoljih (Grosuplje blokira imenovanje romskega svetnika), izrecno spodbu-

janje nestrpnosti do Romov (vodstvo Mercatorja za Dolenjsko), sovražni govor politikov (Drobnič, Jelinčič, Janša, župani). Zahteve politikov in krajanov po policijskem nadzoru romskih naselij, policijski evidenci Romov, odvzemu prejemkov Romom in "zaščiti" domnevno ogroženih krajanov se kažejo v zelo visoki stopnji sovražnosti. Bistven element podpihovanja sovražstva so mediji, ki utrjujejo predsodke in blažijo vprašanje diskriminacije. Posledično se nestrpnost reflektira navznoter, v manjšini, ki negativizem usmerja nase.

Nataša Velikonja z analizo *Delovega* kolumnista Ježa prikaže položaj dnevnika *Delo* kot trdnega zagovornika neoliberalizma. S premišljenim napadom na točno določene skupine, kot so urbane subkulture, ženske, antiglobalisti, geji, lezbijke, klošarji, Metelkova itd., komentator Jež diskvalificira potencialne motnje neoliberalističnega koncepta (str. 83). Gradi na moraliki, na "pivskem" diskurzu (po Kuzmaniču), obrobne skupine imenuje "svojat". V obrambi neoliberalističnega programa ne gre za osebno težnjo nekega avtorja, temveč je ta le ilustracija povezanosti medijskih praks (novinarskega dela) s strukturo medijskega lastništva; lastnik je gospodar – in največji lastnik časnika *Delo* je država (sledí Krekova družba). Privilegirani kolumnist Jež, podprt s propagandnim strojem in z naklado preko sto tisoč izvodov, ima funkcijo konstrukcije javnega mnenja, t.j. legitimiranja neoliberalistične ideologije, oblikovanja konsenza, ki podpira dominantno oblast. Večinsko mnenje usmerja stran od pravične distribucije javne blaginje, solidarnosti, socialne države, javnega sektorja. To počne s kanaliziranjem nestrpnosti na izbrane cilje, kalkulira z "zdravo pametjo slovenskega naroda" in tako preusmerja potencialni bes in nezadovoljstvo pre-

bivalstva – ob naraščanju razrednih razlik in socialne nepravilnosti – na marginalizirane skupine (str. 76) in ga hkrati spretno odvrča od njegovega izvora – države.

Lažni sijaj elektronske demokracije je predmet prispevka **Hajrudina Hromadžića**. Na primeru analize spletnega foruma, komentarjev bralstva na prispevke tednika *Mladina*, je mogoče govoriti tudi o zlorabah in agresivnem vedenju. Spletni forumi so lahko, kot prostor diskurzivne interakcije večjega števila ljudi, poleg možnosti svobodne izmenjave mnenj tudi plodni poligon za izražanje nestrpnosti in različnih oblik diskriminacije. Anonimnost uporabnikov omogoča nesankcionirano nasilniško in vulgarno komunikacijo, ki kaže različne "bolezenske znake" obče družbene nestrpnosti in diskriminacije: na osebni ravni, na ideološki ravni in med udeleženci foruma. Virtualni prostor spletnih forumov uspešno distribuira enake predsodke in stereotipe kot obstoječa družbena stvarnost. Utopični potencial interneta, elektronska ali virtualna demokracija, se na tej točki krepko zamaje.

Mojca Pajnik predstavlja teoretični in praktični vidik umetne konstrukcije javnega mnenja ter nujnosti razločevanja med raziskovanjem javnega mnenja (*opinion survey*) in javnomnenjskim glasovanjem (*opinion pool*). Množični mediji interpretirajo početje in rezultate obojega kot seštevek mnenj večine. S številčnimi kriteriji jih legitimira kot objektivne in verodostojne. Primer evropske mnenjske raziskave *Evrobarometer* kaže etnocentrični diskurz, sistematično izključevanje drugačnih mnenj, izključevanje manjšin, utrjuje stereotipe. Izvajanje *Evrobarometra* tako služi krepitvi identitete EU navznoter in ustvarjanju distance do vsega, kar ostaja izven meja EU. Gre torej za ideološki projekt EU za

ohranjanje lastne verodostojnosti v očeh medijev, javnosti, državljanov. Podobno bi morda lahko ugotovili tudi za druge tipe javnomnenjskih projektov, denimo za *Slovensko javno mnenje*.

Alenka Spacal na osnovi kulturnih strani slovenskega časopisja ugotavlja razlike v medijskem poročanju o umetnicah v primerjavi z moškimi kolegi. Glavne karakteristike novinarske in kritiške obravnave umetniških del in umetnic so suspenz priimka avtoric (dikcija, ki uporablja samo osebno ime avtorice, ne pa tudi priimka), poudarjanje fizičnega videza umetnic kot relevantnega konteksta za oceno njihovega umetniškega in avtorskega dela ter klišejske označbe "ženskosti" kot samoumevne spolne specifike oz. ločnice umetniškega snovanja; Spacalova definira tovrstne težnje kot prikrito, implicitno obliko nestrpnosti do ustvarjalk. Novinarski in kritiški jezik vrednoti – če ne že kar kontaminira – avtorski prispevek žensk najprej in predvsem skozi prizmo njihovega biološkega spola. Subjektna, aktivna drža je skorajda nezdržljiva s pasivno, objektno podobo. Zato nekoliko preseneča ugotovitev, da se je novinarski diskurz na kulturnih straneh "v zadnjem desetletju dokaj izboljšal" (str. 149).

Koncept in historični okvir pojma strpnosti oziroma nestrpnosti začrta **Tonči Kuzmanič**. Kljub pospešeni popularizaciji, pogosti uporabi in zlorabi obeh pojmov v javnem govoru (denimo s strani RKC, ki je diskusijo obrnila na glavo tako, da je sebe, promotorja različnih oblik nestrpnosti, razglasila za njeno žrtev) v zadnjih nekaj letih, obstaja nuja po dekonstrukciji samega koncepta. Strpnost je kompleksen, notranje protisloven sistem, način ohranjanja neenakosti, saj njeno prakticiranje omogočata dve neenaki, neenakovredni strani, od ka-

terih je ena tolerantna (močna večina), druga pa tolerirana (šibka manjšina). Ta togi odnos povzroča številne konfliktna situacije, saj v trenutku, ko se šibka manjšina želi prebiti iz režimskega objema družbene tolerančne pogodbe, ko zase zahteva enake pravice in se začne prebijati v polje politike, povzroči reakcijo nasprotnega tabora – izraz nestrpnosti. Zakleti krog zahtev po strpnosti v isti sapi pomeni težnjo po ohranjanju odnosov neenakosti.

Če povlečemo skupne imenovalce *Poročila*: kot izvor in raznašalec nestrpnosti v različnih kontekstih pogosto nastopajo isti akterji, eni in isti politiki (npr. *Janša*, *Cukjati*), eni in isti mediji (npr. oddaja *Trenja* POP TV). Politični manever se nato nadaljuje skozi "*Ijudsko iniciativa*". Poraja se barikada "legalizirane" nestrpnosti in sovražnega govora, prakse vodilnih politikov, ki uporabljajo diskurz sovraštva kot del uradne funkcije. Če je v primeru Buttiglioneja to pomenilo diskvalifikacijo politika in padec cele Barrosove komisije, je tukaj stanje ravno obratno. Nestrpna drža se pozitivno obrestuje v masovni podpori volilnega telesa, v naklonjenosti medijev do ultra negativnih politikov. Rezultat so absolutni prvaki nestrpnosti na vodilnih mestih v državi.